

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือเป็นรากเหง้าที่บ่งบอกถึงความเป็นมาของท้องถิ่นหรือสังคมนั้นๆ เกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดในทุกสาขาวิชา ไม่แยกเป็นวิชาๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องราวของการจัดความสัมพันธ์ ระหว่างคนกับธรรมชาติ คนกับคน คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีหลายด้าน ซึ่งในท้องถิ่นหนึ่งๆ มีปรากฏให้เห็นในเรื่องของการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ความเชื่อ ความคิด ทักษะคติ ตลอดจนสิ่งก่อสร้าง เครื่องใช้ เครื่องมือต่างๆ กันไปตามแต่ละท้องถิ่น แบ่งเป็น 9 ประเภท (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542 หน้า 20-25) คือ 1) ด้านภาษาและวัฒนธรรม 2) ด้านศาสนาและประเพณี 3) ด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม 4) ด้านการศึกษาและการเรียนรู้ 5) ด้านการแพทย์และสาธารณสุข 6) ด้านการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 7) ด้านความเป็นอยู่และการดำรงชีวิต 8) ด้านการปกครองและการบริหาร 9) ด้านการผลิตและการบริโภค

การทายโฉก จัดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ในด้านภาษาและวัฒนธรรม โฉก คือ การเขียนปริศนาเป็นคำประพันธ์ตามที่ตนเองถนัดขึ้นให้ผู้สนใจได้ทายกันอย่างสนุกสนาน ไม่ว่าจะคำประพันธ์ชนิดนั้นจะเป็น โคลง ฉันท์ กาพย์ หรือกลอน ก็ได้ โฉก ได้รับการพัฒนามาจาก “โคลงทาย” สมัยรัชกาลที่ 5 โดยในปลายรัชกาลที่ 5 ได้มีผู้นำเอา “ละออง” ซึ่งเป็นการทายปริศนาของจีนมาเผยแพร่ที่ย่านสำเพ็งในเขตกรุงเทพมหานคร จึงมีการเอาอย่างโดยการดัดแปลงมาเป็นภาษาไทยใช้คำประพันธ์ไทย และเป็นที่ยอมรับของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธมกุฎราชกุมารเป็นอย่างยิ่ง ดังพระราชนิพนธ์เรื่องหนึ่งมีชื่อว่า “พระราชนิพนธ์ปริศนา คำโคลงและความเรียง” ของท่านซึ่งทางราชการได้นำมาพิมพ์ใหม่ในการบำเพ็ญพระราชกุศลในวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครบ 35 ปี เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2503 เป็นต้นในคำนำหนังสือเล่มนี้เองได้มีการบันทึกประวัติการเล่นละอองไว้ด้วยว่า

“ในการที่โปรดเกล้าฯ ให้มีการเล่นที่เรียกว่า ละออง ดังกล่าวแล้วนั้น ได้ทรงแต่งร้านแบบจีนเป็นห้องโถงมีช่องผู้ตอบแก้ปริศนาเขียนบนกระดาษสีต่าง ๆ ติดไว้ตามฝาผนัง ผู้ใดคิดได้ก็ปลดแผ่นปริศนาไปตอบ ผู้ตอบต้องเสียเงิน 1 บาท ก่อนแล้วจึงตอบ เมื่อตอบแล้วก็มีอาณัติสัญญาณดังขึ้นในห้อง ถ้าอาณัติสัญญาณนั้นเป็นเสียงกลอง ก็แปลว่า ทายถูกแล้ว ก็มีรางวัลเป็นสิ่งของต่าง ๆ มาให้ตอบแทน ผู้ตอบถูกรับของพร้อมด้วยส่งใบปริศนาคืนถ้ามีเสียงดังแก็ก ก็เป็นที่เข้าใจว่าคำตอบนั้นผิดผู้ตอบต้องนำปริศนาไปติดไว้ยังที่เดิม” (สมดุล ทำเนา, 2546 หน้า 26)

ด้วยเหตุนี้ ละออง จึงเผยแพร่ออกไปยังจังหวัดต่าง ๆ ที่มีหลักฐานปรากฏ ได้แก่ นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม

นครสวรรค์ ลพบุรี พระนครศรีอยุธยา เชียงใหม่ และจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวมทั้งชลบุรีด้วย รวมแล้วไม่น้อยกว่า 20 จังหวัด

ในจังหวัดชลบุรี ะหมี ได้เข้าสู่จังหวัดชลบุรีอย่างจริงจังก่อน พ.ศ. 2458 แต่คนเมืองชลบุรีไม่เรียกว่า ะหมี อย่างในหนังสือพระราชนิพนธ์ แต่จะเรียกว่าปริศนาทวิบัง ปริศนาคำทายบัง ปริศนาคำประพันธ์บัง ครั้นถึงสมัยพระครูอุทฺตมโกศล เจ้าอาวาสวัดกำแพง ซึ่งตั้งอยู่ใกล้วัดเครือวัลย์ และวัดนอก ได้พัฒนารูปแบบให้ชาวบ้านได้สนุกสนานกับการเล่นทายปริศนากันมากถึงกับมีชาวบ้านใจบุญมาช่วยปลดแผ่นปริศนาให้ท่านเจ้าอาวาส อยู่มาครั้งหนึ่งคนช่วยปลดแผ่นปริศนานี้ อารมณ์ดีแต่งกายเป็นตัวตลกด้วยเสื้อผ้าของหุ่นไล่กาบัง ด้วยการเขียนหน้าด้วยแป้งขาวให้เป็นตัวตลกบัง นอกจากนี้ยังมีกิริยาท่าทางน่าขำด้วยวาจาและการหยอกล้ออีกต่างหาก ประกอบกับสมัยรัชกาลที่ 6 นี้ ภาษาอังกฤษกำลังเฟื่องในเมืองไทย จึงชอบนำมาใช้พูดกันด้วย ตัวตลกก็ตรงกับคำว่า Joke ทำให้คนที่ไปทายปริศนากวีเปลี่ยนการเรียกใหม่ว่า “ไปทายปริศนา ที่มีตัวโจ๊กกันเถอะ ” ต่อมาได้มีการพูดและเรียกให้สั้นเข้าๆ จึงเป็น “ไปทายโจ๊ก กันดีกว่า ” คำว่าโจ๊ก ในจังหวัด ชลบุรีจึงใช้กันมาทุกวันนี้ (สมดุล ทำเนา, 2546 หน้า 29)

สำหรับการเล่นทายโจ๊ก ในจังหวัดชลบุรี พื้นที่ที่มีการเล่นอย่างเป็นจริงจัง จนเป็นการเล่นพื้นบ้านที่คู่กับท้องถิ่น คือ เขต อำเภอนนทบุรี ชาวเมืองนนทบุรีเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น นี้เป็นอย่างมาก การเล่นทายโจ๊ก ได้ปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของ คำขวัญประจำอำเภอนนทบุรี คือ

"พระพนัสบดีคู่บ้าน จักสานคูเมือง ลือเลื่องบุญกลางบ้าน ตำนานพระรถเมรี คักดีศรีเมืองสะอาด เก่งกาจการทายโจ๊ก"

การเล่นทายโจ๊กมีประโยชน์อย่างมาก อาทิเช่น เป็นการฝึกสมองทดลองปัญญา เป็นการเล่นที่ทำให้สนุกสนานเพลิดเพลิน ส่งเสริมภาษาทุกภาษาที่เป็นความรู้รอบตัว ส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาไทย เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เป็นการฝึกตนให้มีเหตุผล ให้มีความกล้าต่อสาธารณชน สร้างความภูมิใจในตัวเอง เป็นการอนุรักษ์คำประพันธ์ไทย และยังเป็นการฝึกตนให้ค้นคว้าหาความรู้ใส่ตนเองอยู่เสมออีกด้วย (สมดุล ทำเนา, 2546 หน้า 80-83) ปัจจุบันเพื่อไม่ให้เกิดการเล่นทายโจ๊กสูญหายและพัฒนาการเล่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอำเภอนนทบุรี ได้มีการจัดตั้งเป็นชมรมโจ๊กขึ้น มีชื่อว่า “ชมรมโจ๊กปริศนาพนนทบุรี” เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ให้มีอยู่กับอำเภอนนทบุรีต่อไป

ผู้ศึกษาวิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น การเล่นทายโจ๊ก ซึ่งนอกจากจะเป็นภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่า ที่ฝึกสมองทดลองปัญญาแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมการใช้ภาษา และการคำประพันธ์ไทยอีกด้วย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น จัดเป็นองค์ความรู้ขนาดใหญ่ที่กระจายกันไปในแต่ละท้องถิ่นทั่วประเทศ และในท่ามกลางกระแสแห่งโลกยุคไร้พรมแดน การหลงไหลของวัฒนธรรมจากภายนอกจึงเกิดขึ้นโดยง่าย ส่งผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในบางแห่งกำลังสูญหายไปพร้อมกับกาลเวลา หากไม่มีการสืบทอดให้ดำรงอยู่สืบไป (สุตา เนตรสว่าง, 2549, หน้า 25) ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาความเป็นมา กระบวนการสืบทอดและแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเล่นทายโจ๊ก ของอำเภอนนทบุรี จังหวัดชลบุรี เพื่อจะได้ทราบถึง ความเป็นมา กระบวนการ

สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การเล่นทายโจ๊ก ว่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการถ่ายทอดความรู้ เทคนิควิธี ในการเขียนและการเล่นทายโจ๊กอย่างไร ซึ่งจะทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องและสนใจได้มีความรู้ความเข้าใจ มีความตระหนักและเห็นคุณค่าในภูมิปัญญาท้องถิ่น การเล่นทายโจ๊ก ตลอดจนได้แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเล่นทายโจ๊ก เพื่อให้บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการดำรงรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น การละเล่นพื้นบ้านให้ดำรงอยู่คู่อำเภอพุนสนิม จังหวัดชลบุรีต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

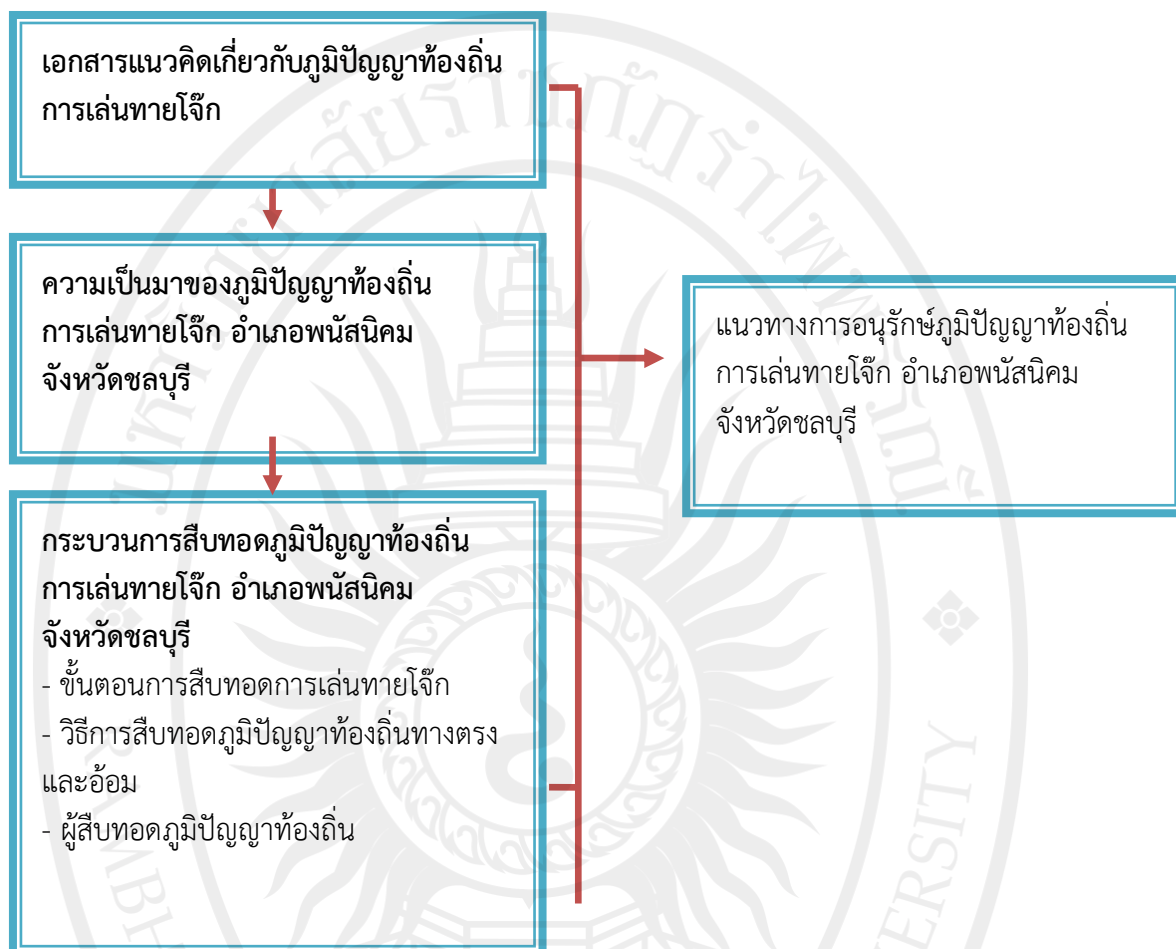
1. เพื่อศึกษา ความเป็นมา กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การเล่นทายโจ๊ก ของอำเภอพุนสนิม จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเล่นทายโจ๊ก ของอำเภอพุนสนิม จังหวัดชลบุรี

โจทย์การทำวิจัย/คำถามการวิจัย

1. ความเป็นมา กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การเล่นทายโจ๊ก ของอำเภอพุนสนิม จังหวัดชลบุรี เป็นอย่างไร มีขั้นตอนการสืบทอดการเล่นทายโจ๊กตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การถ่ายทอดความรู้ เทคนิควิธี ในการเขียนและการเล่นทายโจ๊ก ด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างไร
2. แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเล่นทายโจ๊ก ของอำเภอพุนสนิม จังหวัดชลบุรี เป็นอย่างไร

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบความคิดในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา คือ อำเภอนนทบุรี จังหวัดชลบุรี
กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย

1. ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่มีความรู้ในเรื่องการเล่นทายใจ
2. ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการเล่นทายใจ ซึ่งได้รับการสืบทอดและมีความรู้เรื่องการเล่นทายใจเป็นอย่างดี
3. ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการเขียนใจ ซึ่งได้รับการสืบทอดและมีความรู้เรื่องการเล่นทายใจเป็นอย่างดี
4. ผู้ทรงภูมิปัญญา วิทยากรที่ให้ความรู้ด้านการเล่นทายใจ ของอำเภอนนทบุรี ซึ่งยังคงดำเนินการสืบทอดอยู่ในปัจจุบัน
5. ผู้เป็นนายใจ ของการเล่นทายใจ ของอำเภอนนทบุรี ซึ่งยังคงดำเนินการสืบทอดอยู่ในปัจจุบัน

ด้านเนื้อหาที่มีขอบเขตการศึกษา คือ ศึกษาความเป็นมา กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การเล่นทายโจ๊ก ของอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรีตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน และศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเล่นทายโจ๊ก ของอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2556 - เดือนมกราคม พ.ศ. 2557

นิยามศัพท์เฉพาะ

การเล่นทายโจ๊ก หมายถึง การเล่นทายปริศนาคำประพันธ์ เป็นการเล่นพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ของอำเภอพนัสนิคม โดยโจ๊กจะมีลักษณะเป็นปริศนาคำประพันธ์ของ ไทยที่มีความหมายตามรูปแบบประเพณีการเล่นที่วางไว้ตายตัว

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง พื้นเพรากฐานของความรู้ชาวบ้าน หรือความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรงคือ ประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง หรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้ที่สะสมสืบทอดกันมา

กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ขั้นตอนการสืบทอดการเล่นทายโจ๊ก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การถ่ายทอดความรู้ เทคนิควิธี ในการเขียนและการเล่นทายโจ๊ก ด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การธำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น การละเล่นพื้นบ้าน การทายโจ๊กให้ดำรงอยู่คู่อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรีต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ได้ทราบถึงกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การเล่นทายโจ๊ก ทั้งขั้นตอนการสืบทอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การถ่ายทอดความรู้ เทคนิควิธี ในการเขียนและการเล่นทายโจ๊ก เพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องและสนใจได้มีความรู้ความเข้าใจ มีความตระหนักและเห็นคุณค่า ในภูมิปัญญาท้องถิ่น การเล่นทายโจ๊ก

2. ได้แนวทางใน การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเล่นทายโจ๊ก เพื่อให้บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการ ธำรงรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น การละเล่นพื้นบ้านให้ดำรงอยู่คู่อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรีต่อไป

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี